

UDK 821.163.09(049.3)

Primljeno: 02. 04. 2024.

Stručni rad
Professional paper

Anes Makul

DUBINSKO PRONICANJE SAVREMENIH DIKTATURA

(Sergej Gurijev, Danijel Trajsman, *Spin diktatori: Novo ruho tiranije u 21. veku, Arhipelag, Beograd, 2023*)

Knjiga *Spin diktatori – novo ruho tiranije u 21. veku* čiji je originalni izdavač Princeton University Press (originalni naziv: *Spin Dictators: The Changing Face of Tyranny in the 21st Century*; autori Sergei Guriev & Daniel Treisman) predstavlja jedan novi uvid u političke sisteme koje u današnje vrijeme nazivamo autoritarni. Autori knjige američki politolog Daniel Treisman i ruski ekonomista Sergei Guriev napisali su značajno djelo u kojem analiziraju nove političke sisteme, koji, naizgled, imaju demokratsku formu, ali izostaju demokratske prakse. Naslov i podnaslov otkrivaju relevantne determinante novih diktatura. Naime, spin je, prema definiciji Johna Mearsheimera, „kada osoba koja priča ističe određene činjenice i povezuje ih na načine koji idu u njegovu korist, dok istovremeno umanjuje ili ignorira neznane činjenice. Spinovanje se svodi na tumačenje poznatih činjenica na način koji omogućava spinneru da ispriča povoljnu priču“.¹ Upravo ova definicija spina predstavlja suštinu knjige, odnosno suštinu vlasti novih diktatura u kojoj vlastiti prikaz predstavlja najvažniji element.

Kroz osam poglavlja dvojac tematizira način na koji spin diktatori, kako nazivaju nove vođe, čiji politički vijek znatno duže traje u odnosu na vođe u liberanim demokratijama, dolaze na vlast i način na koji se održavaju na vlasti. Za razliku od diktatura straha, spin diktatori baziraju svoju moć na popularnosti koja je utemeljena

¹ Definicija preuzeta iz knjige *Why Leaders Lie: The Truth About Lying in International Politics* (Zašto lideri lažu: Istina o lažima u međunarodnoj politici), Oxford University Press, USA, 2011.

na kontroli narativa. Kao preduslov za takvo djelovanje jeste kontrola nad medijima s najvećim auditorijem uz poduzimanje mjera koje limitiraju kritičke medije, kao što je zatrpavanje tužbama za klevetu ili smanjenje doseg poruka iz tih medija. Drugim riječima, stav novih diktatora jeste da su zabrane kontraproduktivne i mogu izazvati revolt i povećati vanjski pritisak na države. Kako autori navode, „Umesto da zastrašuje građane, vešt vladalac može da ih kontroliše preoblikujući njihova shvatanja o svetu. Može ih zavarati i navesti na pokornost, pa čak i oduševljeno odobravanje. Umesto grube represije, novi diktatori manipulišu informacijom. Kao spin diktatori u demokratiji, oni spinuju vesti kako bi konstrusiali podršku sebi. Oni su spin diktatori“ (str. 26). Međutim, ono što je bitna razlika između starih diktatura i spin diktatura jeste postojanje izbora na kojima se vlast osvaja, u idealnom slučaju, 65 do 70 posto glasova, čime zadržavaju kontrolu u zakodavnim tijelima, uz postojanje opozicije koja nema institucionalni kapacitet za donošenje odluka ili sprečavanje donošenja odluka, ali ostaje privid demokratije.

Značajan dio studije odnosi se i na komparaciju sa diktatorima straha, kako nazivaju represivne režime 20. stoljeća u kojima su diktatori nasiljem održavali kontrolu nad stanovništvom i političkim protivnicima. Nužnost komparacije s dominantnim oblikom vladanja „čvrstorukaša“, kako ih autori nazivaju, ogleda se u činjenicama kojim se naglašava razlika u oblicima vladavine, ali i prilagođavanja diktatora 21. stoljeća novim izazovima, kao što je globalizacija i u informacionom i ekonomskom smislu, jer je postalo izuzetno teško izolirati informacije kojima su stanovnici neke države izloženi.

Autori navode primjere Singapura, Kazahstana, Mađarske, Perua, Venecuele i Rusije, dajući dosta dobar uvid u ova djelovanja. Brojni empirijski primjeri naglašavaju povezanost enormnog bogaćenja dominantnih medijskih vlasnika bliskih vlastima, kao što je slučaj u Mađarskoj, Rusiji ili Peruu, dok pozitivno izvještavaju o vođi u državi. Bliskost medijskih vlasnika vladajućim strukturama može biti i kobna za vlast, što je vidljivo iz primjera iz Perua. Naime, šef obavještajne službe Vladimiro Montesinos redovno je snimao vlasnike medija i opozicione političare kako uzimaju novce od njega radi pozitivnog izvještavanja o vlasti. Jedan takav snimak iz 2000. godine objavila je jedna televizijska stanica, što je bio i početak pada režima Alberta Fujimorija.

Nadalje, knjiga ukazuje i na „nagon“ da vlast kontrolira sve u državi i da bude obaviještena o svemu. Fujimori je, primjerice, imao 25 ekrana u vlastitoj kancelariji, na kojima je mogao pratiti brojna dešavanja, ali i izvještavanja o njemu i njegovoj vladavini. Pored toga, spin diktatori često su davali naloge za ispitivanje javnog

mnjenja, jer nužnost ostanka na vlasti zahtijevala je i podatke o mišljenju građana. U zavisnosti od mišljenja ti podaci su objavljivani ukoliko su prikazivali vlast u dobrom svjetlu, odnosno nisu objavljivani ukoliko su bili loši.

Nadalje, u djelovanju spin diktatora vidljiv je obrazac svojstven populistima gdje je „pravilo“ imati neprijatelja koji ugrožava interese države, a posebno se to odnosi na demokratske zemlje, dok ujedno na „ozloglašenom“ Zapadu nastoje popraviti svoj imidž kroz vlastite međunarodne medije, koji će izazivati dominantni narativ predstavljen u zapadnim medijima. Prema podacima Kremlja, do 2010. godine ruska vlast je trošila 1,4 milijarde dolara na međunarodnu propagandu (str. 243). Ujedno, bitno polje djelovanja je angažman PR kompanija u zapadnim zemljama. Prema nekim procjenama, u periodu od 2000. do 2016. ruske vlasti su potrošile oko 115 miliona dolara na inostrane PR kompanije.

U drugom dijelu knjige autori objašnjavaju promjene koje su dovele do pojave spin diktatura. Identificirali su dva uzroka. Prvi, koji nazivaju interni, pravi poveznicu između rasta broja visokoobrazovanih osoba u državama, što značajno otežava uspostavljanje kontrole bazirane na strahu, te zbog toga naginju da vladaju „demokratski“. Eksterni faktori koji su doveli do spin diktatura je povezan sa stranom pomoći, odnosno politika uslovljavanja koje zapadne države i međunarodne organizacije povezuju s poštivanjem ljudskih prava. Modernizacija i globalizacija su dakle, uveliko, doprinijele stvaranju pretpostavki za pojavu spin diktatura.

Premda obiluje empirijskim podacima, koji se odnose na mnoge općepoznate činjenice o političkim djelovanjima spin diktatora, jedna od vrijednosti ove knjige jeste i sistematični pristup u kojem su autori vješto identificirali postojeće obrasce kako preuzeti i zadržati vlast, bez obzira o kojem dijelu svijeta se radi. Autori su na temelju detaljne analize više slučajeva iz različitih historijskih i geografskih konteksta uspjeli kreirati obrazac koja objašnjava ključne korake i strategije koje spin diktatori koriste kako bi uspostavili i održali svoju dominaciju. Ovo uključuje manipulaciju medijima, kreiranje lažnih narativa, marginalizaciju opozicije, te korištenje državnog aparata za vlastite ciljeve.

Također, jedna od važnih značajki ovog djela je i činjenica da su autori uspjeli kompleksne političke procese predstaviti jednostavnim jezikom čime su otvorili prostor široj čitalačkoj publici. Ova studija izlazi iz užih akademskih okvira društvenih nauka i predstavlja odličnu priliku za razumijevanje savremenih političkih procesa kojima su izloženi milioni ljudi na svim kontinentima, ali i podsjetnik na nužnost kritičkog razmišljanja te koliko je informacija zapravo moć.

Adresa autora
Author's address

Anes Makul
Univerzitet u Tuzli
Filozofski fakultet
anes.makul@gmail.com